

ПРЕПОДАВАНЕ ПО АНГЛИЙСКИ ЕЗИК ЗА СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ЦЕЛИ (БИЗНЕС АНГЛИЙСКИ ЕЗИК) В УНСС

Дилян Гатев*

Увод

Целта на тази статия е да анализира подхода в преподаването на английски език за специализирани цели (АЕСЦ) в контекста на часове по бизнес английски език с първокурсници и второкурсници от поднаправление "Икономика и управление с преподаване на английски език" в Университета за национално и световно стопанство. В него, наред с изучаването на английски език като първи или втори чужд език, в направления "Политически науки", "Икономика" и "Икономика с преподаване на английски език" се изучават испански език, френски език, руски език и немски език. Студентите от тези направления са положили кандидатстудентски изпит по съответния език и "специализираното езиково обучение в УНСС надгражда специфични езикови знания и умения в избраното от тях направление, където се усвоява интензивно обществено-политическа и/или икономическа терминология" (Koch-Kozhuharova, Kozhuharova, 2014, p. 5). "Съгласно заложените в Общата европейска рамка принципи, организирането на езиковото обучение и впоследствие на неговото оценяване се базират на нуждите, мотивациите, характеристиките и реалните възможности на обучаваните." (Koch-Kozhuharova, Kozhuharova, 2012, p. 5) Студентите имат право да се явяват на държавен изпит по съответния първи чужд език (ниво C1) след семестриално завършен втори курс, а по съответния втори чужд език (ниво B1/B1+) – след семестриално завършен четвърти курс. За улеснение подготовката по английски език са разработени и издадени следните учебници: *English for Economics and Business Studies*, *Test Your English*, "Примерни тестове за държавен изпит по английски като втори чужд език" и др.

Крайната цел на тази статия е да се запознаят читателите с успешното прилагане на подхода в преподаването на АЕСЦ, чиято основна задача е подобряване комуникативните езикови умения (четене, слушане, говорене и писане) на учащите. За тази цел, изследването се фокусира върху основните характеристики на АЕСЦ. Представени са показателни примери от учебници

* Дилян Гатев, старши преподавател по английски език, катедра "Чужди езици и приложна лингвистика", УНСС, email: d.p.gatev@unwe.bg

(*English for Business Studies, PASS Cambridge BEC Higher, Success with BEC Higher* и др.), които служат за основа на анализа на подхода в преподаването на АЕСЦ в учебни ситуации от реалния живот. Обърнато е внимание на трудностите, които могат да възникнат, и стратегиите за преодоляването им.

Английски език за специализирани цели (АЕСЦ)

Същност

Часовете по АЕСЦ в контекста на чуждоезиковото обучение се различават от тези по английски език за общи цели по това, че първите са насочени повече към практически ситуации и непосредствените професионални или академични нужди на учащите. В този смисъл, езикът, който се използва и се преподава, е по-буквален (по-реален), отколкото метафоричен (абстрактен). Акцентира се повече върху комуникативните езикови умения, отколкото върху езиковите форми. АЕСЦ включва преподаване и учене на чуждия език за професионални/работни цели, за да се улесни комуникацията на професионалиста в международен контекст (Laborda, Litzler, 2015).

Характеристики и роли на преподавателя по АЕСЦ

Най-често преподавателите по АЕСЦ не са специалисти в областта на съдържанието на преподавания материал, а са специалисти по общ език, които може и да нямат основни познания в специализираната сфера (Sylvén, 2013). Въпреки че преподавателите по АЕСЦ са завършили университет, те в най-добрия случай пасивно разбират езика, използван в областта, в която трябва да преподават.

Тъй като преподаването на АЕСЦ е изключително разнообразно, някои автори (Dudley-Evans, St John, 1998) използват термина "практикуващ", вместо "преподавател", за да подчертаят, че работата с АЕСЦ изисква много повече от преподаване. Практикуващият АЕСЦ може да изпълнява няколко роли: 1) преподавател; 2) съставител на курсове и материали; 3) изследовател; 4) сътрудник (със специалист в съответната област); 5) оценител.

В статията си "Teaching Foreign Language for Specific Purposes: Teacher Development", Војовић подчертава, че *преподавателите по АЕСЦ не са специалисти в съответната област, а в преподаването на английски език*, предметът им е английски език за професионални цели, а не професионални предмети, преподавани на английски език. Те помагат на учащите да развият основни комуникативни умения да разбират, използват и/или представят реална професионална информация. Војовић заключава, че професионалният практикуващ АЕСЦ трябва да може да превключи от една специализирана област в друга, без да е необходимо да отделя много време, за да навлезе в нея. Материалите (съдържанието) трябва да се предоставят от експерти в съответната област.

Ноа, Mai (2016) разпознават един от основните фактори, възпрепятстващи успешното преподаване на АЕСЦ – на преподавателите не са преподадени специализирани знания. Много преподаватели по общ английски език признават, че им е трудно да преподават АЕСЦ, защото самите те не разбират напълно специализираната терминология. Дори гимназиални учители по общ английски език рядко отговарят на изискванията за квалификация.

Бизнес английски език

Според Picket (1986), бизнес английският език заема мястото между специализираната терминология на даден бизнес и езика за масова комуникация, което го поставя между английския език за общи цели и специализирания английски език. В книгата си *How to Write Effective Business English* (2009), Talbot подчертава, че бизнес английски език е название, дадено на английския език, използван за бизнес комуникация. В статията си "A Probe into Cultivation of Intercultural Communication Competence in Business English Learning" (2016), Chunrong обобщава, че бизнес английският език се фокусира върху ефективните начини за комуникация с англоговореци хора по бизнес поводи.

Бизнес английски език в Университета за национално и световно стопанство

Характеристика на учащите

Повечето студенти са на 19–20-годишна възраст, което означава, че би следвало да бъдат възприемани и да се отнасят с тях като с възрастни учаци.

Описание на курса

Дисциплината "Английски като първи чужд език" е задължителна за студентите от поднаправление "Икономика и управление с преподаване на английски език" и се изучава в първи и втори курс от бакалавърската степен – общо четири семестъра по четири учебни часа седмично. Целта на обучението е да се достигне ниво на компетентност, достатъчно, за да покрие изискванията за сертификатите по английски език на университета Кеймбридж – Advanced (CAE) и/или Business English Certificate Higher (BEC Higher), съответстващи на четвърто/пето ниво – B2/C1, на Европейския индекс за езикова оценка.

Учебната програма по английски език е базирана на тематичния и функционалния принцип и е изпълнена с най-различни научни и журналистически текстове, така че съдържанието е подчинено на целите на чуждоезиковото обучение, а не на систематично обхващане на материала, изучаван по специализираните дисциплини в учебната програма на поднаправление "Икономика и управление с преподаване на английски език".

Анализ на съдържанието по бизнес английски език

Организация на съдържанието

Съдържанието в учебниците по бизнес английски език (напр. *English for Business Studies*, *PASS Cambridge BEC Higher*, *Success with BEC Higher* и др.) е разделено на тематични единици. В УНСС, се използва интердисциплинарен подход при съставяне на учебните програми – темите в учебните програми по английски език са сходни с темите в учебните програми по специализираните икономически дисциплини, единствено фокусът е различен – в часовете по английски език се обръща внимание на усъвършенстването на четирите комуникативни езикови умения (слушане, четене, говорене и писане), както и на граматическата и лексикална компетентност, темата на учебните материали е само средство за постигане на тази цел, докато по специализираните икономически дисциплини, темата е от първостепенно значение.

Много често студентите са запознати със съдържанието на текстовете от учебниците по бизнес английски език, защото са го изучавали по специализираните икономически дисциплини. Това служи за преговор и затвърждаване на вече придобити знания и дори добавяне на нови аспекти към тях. Освен това, познатото съдържание улеснява изпълняването на целите на чуждоезиковото обучение. Където е възможно, преподавателят насочва обсъжданата икономическа тема (напр. *outsourcing*) към проявлението ѝ в родината на студентите, за да провокира интереса им и да задълбочи информираността им.

Межкултурна информираност в бизнес контекст

Учебниците по бизнес английски език повишават межкултурната информираност на учащите в бизнес контекст. Тя е изключително важна за успешната межкултурна бизнес комуникация, защото това, което се счита за приемливо в една култура, може да не се счита за приемливо в друга и непознаването на особеностите на другата култура може да доведе до неудобни и неловки ситуации. Например пазаренето за цената на стоките е приемливо в източните култури (азиатски), но е неприемливо в западните култури (европейски, американски); старшинството по възраст на ръководителите на компании – не могат да бъдат хора на млада или средна възраст в източните култури (азиатски), но не и в западните култури (европейски, американски) – в случай на бизнес среща между японски и американски ръководител, голямата възрастова разлика може да доведе до провала ѝ, защото японецът би могъл да се почувства обиден.

Юридически и етически теми в бизнес контекст

Бизнесът и икономиката са тясно свързани с правото (корпоративно/търговско). Поради това, някои учебни единици са посветени на юридическа тематика. Дискутира се също въпросът за етиката, но се оставя учащите сами да преценят дали да го вземат под внимание и при какви случаи. Например те имат за задача да обсъдят дали биха инвестирали в дейности, вредящи на околната среда или на човечеството (търговия с оръжия/потиснически режими) или експлоатиращи човешкия/детския труд.

Видове задачи

Задачи за четене с разбиране

Би било добре преподавателят да свързва съдържанието (където е възможно) с личния опит на учащите. Затова, дори встъпителната задача да не е с такава насоченост, би било добре преподавателят да попита какво знаят учащите по темата и след като изслуша отговорите им, които може да са колебливи, той/тя обобщава, че ще разберат дали са били прави, или не и ще научат повече след като прочетат текста – по този начин той/тя провокира интереса им да го прочетат. Ако темата е свързана с култура, преподавателят би могъл да попита учащите за особеностите на родната им култура във връзка със съответната тема и след това да провокира интереса им към разликата с чуждестранната култура, като каже, че ще научат за нея след като прочетат текста.

Най-често задачите за четене с разбиране се състоят от две части – една за проверка на цялостното разбиране и една за проверка на детайлното разбиране (следвани от лексикални и граматически упражнения), което изисква текстът да се прочете два пъти (първия път – да се прегледа за същността/основните идеи, втория път – да се прочете задълбочено за по-детайлно разбиране). Времето на разположение за двете части обикновено е петнадесет минути. Текстовете за четене с разбиране са автентични – обикновено са взети от англоезичната бизнес преса (вестници и списания като *The Economist*, *The Financial Times*, *The Telegraph* и т.н.).

Задачи за слушане с разбиране

Както задачите за четене с разбиране, така и задачите за слушане с разбиране най-често се състоят от две части – една за цялостно разбиране и една за детайлно разбиране (следвани от въпроси за мнението на учащите за чутото). Освен това има встъпителни задачи преди слушането, подобни на тези преди четенето с разбиране. Записите за слушане с разбиране са

автентични – обикновено представляват интервюта с хора от бизнеса по определени теми.

Задачи за говорене

Проблем, който възпира учащите да участват в някои задачи за говорене, е липсата им на опит по съответните теми – например подбор на персонал (повечето от тях не са ходили на работа и им е трудно да отговорят на въпросите "Кога за последно кандидатствахте за работа? Какви стъпки включваше кандидатстването Ви? Явихте ли се на събеседване? Какви въпроси Ви задаваха?"). В такава ситуация, опитът на тези, които го имат, може да бъде от полза за останалите. Ако никой учащ го няма, тогава е време да се намеси преподавателят.

За друг пример може да послужи задача за говорене по темата за трудово-правните отношения със следните въпроси: "Добри или лоши са трудово-правните отношения в страната Ви? Считате ли, че профсъюзите в страната Ви са твърде силни или недостатъчно силни? Трябва ли профсъюзите да имат представителство в бордовете на директорите на компании, както се случва в някои страни?" Дори на учащите с трудов стаж им е трудно да отговорят, защото не са добре запознати с ролята на профсъюзите в България.

Друг вариант на задачите за говорене (освен отговарянето на въпроси) е тълкуването на цитати – например Питър Дракър е казал "Управлението е и трябва да бъде власт." Какво иска да каже той? За учащите е трудно да го разтълкуват и анализират, но въпреки това биват насърчавани да изразят мнение.

Към задачите за говорене също така могат да се причислят обсъждането и тълкуването на картинки. Добре би било учащите първо да ги опишат, след това да ги анализират и накрая да ги разтълкуват в светлината на обсъжданата тема (текст). Тези задачи подобряват уменията за аналитично мислене.

Има много встъпителни (преди четенето с разбиране) упражнения или упражнения за говорене относно предимствата и недостатъците на дискусирания въпрос, които също подобряват способностите за критично мислене на учащите.

Добре би било преподавателят да свързва всичко от съдържанието (където е възможно) с личния опит на учащите. Обикновено въпросите за говорене са структурирани по следния начин – например "След като прочетохте и чухте за управлението, мислите ли, че имате подходящите умения да бъдете управител? Бихте ли могли например да поставяте цели, да мотивирате и координирате персонал и да управлявате универсален магазин или производство на компютри?". Но дори въпросът в учебните пособия да е зададен по принцип ("Харесват ли хората [по принцип] да работят на каса?"),

преподавателят би следвало да го насочи към учащите ("Харесва ли *ви* да работите на каса? Защо/Защо не?").

Задачи за писане

Задачите за писане представляват бизнес кореспонденция – писма, доклади, предложения и т.н. – все свързани с бъдещото професионално развитие на учащите. Набляга се много на формата и оформлението на всеки "жанр" на бизнес писане (писмо, доклад, предложение и т.н.). Има ограничение на думите (200–250 думи) и на времето (40–45 минути) за всяка форма на писане. Учащите имат пред себе си условията на задачите за писане и биват насърчавани да съчинят тази информация, която не е спомената там, но считат за уместна. От тях се очаква да създадат смислени, логически свързани текстове, разделени на абзаци и без граматически и правописни грешки.

Към задачите за писане също така могат да се отнесат писането на резюмета от български език на английски език (за българските студенти) и от английски език на английски език (за чуждестранните студенти) на икономическа тема. Първоизточникът е автентична статия (600–650 думи) от вестник/списание. Изисква се основните ѝ идеи да се резюмират в 200–250 думи за 45–50 минути. Би било добре да се дадат указания, подчертаващи, че не се изисква от студентите да превеждат текста (обикновено дума по дума или изречение по изречение), а да извлекат основните идеи и да ги предадат със собствени думи на английски език. Очаква се текстът, който те съставят, да е смислен, логически свързан, разделен на абзаци и без граматически и правописни грешки. Също така би било добре да им се напомни да внимават в предаването на икономическите термини на английски език, тъй като в много случаи английските еквиваленти не съответстват на директния превод на българските и обратно. Целта на тази писмена задача е да се подобрят уменията за резюмиране на студентите, които са сред най-важните умения за усъвършенстване в периода на висшето образование.

Граматически и лексикални задачи

Като цяло, повечето учебни пособия по бизнес английски език обръщат много малко внимание на граматиката – в тях има много малко граматически упражнения. За разлика от това, има много лексикални упражнения, повечето от които са свързани с текстовете за четене с разбиране, но има и такива за свързване на икономически термини с дефинициите им и употребата на тези термини за попълване на празни места в текстове.

Задачи за анализиране на казуси

Повечето учебни пособия по бизнес английски език също така съдържат задачи за анализиране на казуси (дилема и решение), представящи проблеми,

на които учащите трябва да намерят решение. Тези задачи подобряват аналитичните им умения за изразяване на лично аргументирано мнение, които са сред най-важните умения за усъвършенстване в периода на висшето образование.

Анализ на графики и таблици

Аналитичните умения на учащите се подобряват и от упражнения, изискващи анализ на графики и таблици и използването им особено по време на презентации. Усъвършенстването на презентационните умения е друга основна цел на висшето образование. При обсъждането на тази тема, би било добре преподавателят да я свърже с опита на студентите – колко често изнасят презентации, какви стъпки предприемат, за да се подготвят и да ги изнесат, колко успешни са, какви трудности срещат, какви препоръки могат да дадат и т.н. Препоръчително е да се обсъдят примери на добри и лоши презентации, които са наблюдавали, и да се уточнят причините за доброто или лошото им качество.

В час преминаването от една задача към друга изисква комуникативен мост (преход) от страна на преподавателя. Понякога това представлява трудност, особено ако преходът е от упражнения за четене с разбиране към граматически упражнения.

Преподаване на специализирани термини

Преподаването на английски език за специализирани цели е свързано с въпроса за терминологията – до каква степен би трябвало специализираните икономически термини да са във фокуса на вниманието в часовете по (бизнес) английски език, тъй като се предполага, че учащите са запознати с тях от часовете по специализираните икономически дисциплини. Когато се стигне до термин, споменат в учебните материали, би било добре учащите да бъдат попитани за значението му и чак тогава да им се предостави кратка дефиниция и да се обърне внимание на българските му еквиваленти, тъй като много често те не са образувани от директен превод.

Заключение

Въз основа на всички факти и анализи дотук, могат да се направят следните препоръки за успешния подход в преподаването на английски език за специализирани цели:

- *Преди задачи за четене с разбиране*, би било добре преподавателят да зададе встъпителни въпроси, свързани както с темата на текста, така и с опита на учащите, за да се привлече и насочи вниманието им към темата на текста и да се предизвика интерес.

- *Преди задачи за слушане с разбиране*, би било добре преподавателят да зададе встъпителни въпроси, свързани както с темата на слушането с разбиране, така и с опита на учащите, за да се привлече и насочи вниманието им към темата на слушането с разбиране и да се предизвика интерес.
- *При задачи за говорене*, би било добре преподавателят да свързва всеки въпрос от упражнението за говорене (където е възможно) с опита на учащите и да ги пита за личното им мнение.
- *При задачи за писане*, би било добре преподавателят да обърне особено внимание на формата и оформлението на съответния "жанр". Опорните точки на задачите за писане са изредени в условието, но като цяло се изисква учащите да представят собствени решения на конкретните проблеми.

Едно от основните предизвикателства при прилагането на подхода в преподаването на английски език за специализирани цели е, че учащите биха могли да се разсеят или отклонят от темата по време на дискусии. Успешният преподавател би се справил с тази ситуация като обобщи основните моменти от дискусията и насочи вниманието на учащите обратно към основната тема или следващата задача.

Успешният подход в преподаването на английски език за специализирани цели привлича вниманието на учащите, кара ги с желание да участват в учебния процес в час, като прилага на практика пасивните им знания по лексика и граматика (превръщайки ги в активни) и отваря канала за ефективна комуникация между преподавател и учащ, тъй като на учащите се показва, че преподавателят се интересува от личното им мнение и опит.

Референции:

- Стефанова, Алб., (2015), Примерни тестове за държавен изпит по английски като втори чужд език, ИК – УНСС, София.
 (Stefanova, Alb., 2015, Primerni testove za darzhaven izpit po angliyski като втори chuzhd ezik, IK – UNSS, Sofia)
- Basturkmen, H., (2010), Developing Courses for English for Specific Purposes, Palgrave-Macmillan, New York.
- Bojović, M. (2006), Teaching Foreign Language for Specific Purposes: Teacher Development, in: Proceedings of 31st Annual ATEE (Association of Teacher Education in Europe) Conference, pp. 487–493.
- Boycheva, M., (2016), English for Economics and Business Studies, UNWE Publishing Complex, Sofia.
- Bozoukova, B., Dimitrova, D., Bratanova, K., (2012), Test Your English, UNWE Publishing Complex, Sofia.

- Bracaj, M., (January 2014), Teaching English for Specific Purposes and Teacher Training, *European Scientific Journal*, Vol. 10, No. 2, pp. 40–49.
- Chen, D. M., Starosta, W. J., (1997), A Review of the Concept of Intercultural Sensitivity, *Human Communication*, Vol. 1, pp. 1–16.
- Chunrong, W., (2016), A Probe into Cultivation of Intercultural Communication Competence in Business English Learning, *International Journal of English Language Teaching*, Vol. 3, No. 1, pp. 56–61, doi:10.5430/ijelt.v3n1p56
- Dudley-Evans, T., St John, M., (1998), *Developments in ESP: A Multi-disciplinary Approach*, CUP, Cambridge.
- Dummet, P., Benn, C., (2016), *Success with BEC Higher*, 3rd ed., Summertown Publishing.
- Galloway, A. (June 1993), *Communicative Language Teaching: An Introduction and Sample Activities*, CAL Online Resources: Digests, pp. 1–5.
- Hoa, N. T. T., P. T. T. Mai (2016), Difficulties in Teaching English for Specific Purposes: Empirical Study at Vietnam Universities, *Higher Education Studies*, Vol. 6, No. 2, pp. 154–161, doi:10.5539/hes.v6n2p154
- Hutchinson, T., Waters, A., (1987), *English for Specific Purposes*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Hymes, D. H., (1981), *On Communicative Competence*, Oxford Press, Oxford.
- Koch-Kozhuharova, D., Kozhuharova, St., (2014), *Español como primera lengua extranjera*, UNWE Publishing Complex, Sofia.
- Koch-Kozhuharova, D., Kozhuharova, St., (2012), *Español como segunda lengua extranjera*, UNWE Publishing Complex, Sofia.
- Laborda, J. G., Litzler, M. F., (2015), Current Perspectives in Teaching English for Specific Purposes, *ONOMÁZEIN*, Vol. 31, June, pp. 38–51, doi: 10.7764/onomazein.31.1
- Lamri, C. E., (2016), *An Introduction to English for Specific Purposes (ESP): Online Lectures for Third Year 'Licence' Level*, University of Tlemcen, Tlemcen.
- MacKenzie, I., (2015), *English for Business Studies*, 3rd ed., Oxford University Press.
- Picket, D., (1986), *Business English: Falling between Two Stools*, Comlon 26, pp. 16–21.
- Syven, L. K., (2013), CLIL in Sweden—Why Does It not Work? A Metaperspective on CLIL across Contexts in Europe, *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, Vol. 16, No. 3, pp. 301–320.
- Talbot, F., (2009), *How to Write Effective Business English*, Kogan Page Limited, London.
- Widdowson, H., (1987), Aspects of Syllabus Design, in Tickoo, M. (Ed.), *Language Syllabuses: State of the Art*, Regional Language Centre, Singapore.
- Wood, I., L. Pile (2016), *PASS Cambridge BEC Higher*, 3rd ed., Summertown Publishing.

ПРЕПОДАВАНЕ ПО АНГЛИЙСКИ ЕЗИК ЗА СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ЦЕЛИ (БИЗНЕС АНГЛИЙСКИ ЕЗИК) В УНСС

Резюме

Изследването анализира подхода в преподаването по английски език за специализирани цели (бизнес английски език) в УНСС. Стига се до следните изводи: успешният подход привлича вниманието на студентите, кара ги с желание да участват в учебния процес в час, като прилага на практика пасивните им знания по лексика и граматика (превръщайки ги в активни) и отваря канала за ефективна комуникация между преподавател и студент, тъй като на студентите се показва, че преподавателят се интересува от личното им мнение и опит.

Ключови думи: преподаване, английски език за специализирани цели, бизнес английски език, комуникативни езикови умения

JEL: A22

TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES (BUSINESS ENGLISH) AT THE UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

Dilyan Gatev*

Abstract

This research analyzes the approach in teaching English for Specific Purposes (Business English) at the University of National and World Economy. It comes to the following conclusions: the successful approach attracts students' attention, makes them eager to participate in class, putting their passive knowledge of grammar and vocabulary to real use (turning it to active), and opens the channel for effective lecturer-student communication because the lecturer shows the students that he/she is interested in their personal opinions and experience.

Key words: teaching, English for Specific Purposes, Business English, communicative language skills

JEL: A22

* Dilyan Gatev, Senior Lecturer of English, Department of Foreign Languages and Applied Linguistics, Faculty of International Economics and Politics, UNWE, email: d.p.gatev@unwe.bg